

■ ■ ■ I. KATONADALOK: 1–18. SZ.

A) SOROZÓNÓTA (REGRUTANÓTA): I–4. SZ. ■

F 1.

Mikó' möntem, babám, kis Csókábú' kifelé

♩ = 72

Mi - kó' mön - tem, ba - bám, kis Csó - ká - bú' ki - fe - lé,

Lá - nyok ki - sér - tek az ál - lo - más fe - lé.

Mind - ő - gyik - kē ke - zet fog - tam sor - já - ba',

Csak a ré - gi ba - bám hagy - tam leg - u - tó' - já - ra.

Mikó' möntem, babám, a sorozószobába, – Kedves kisangyalom, add ide ja kezedet,
 Ingöm, gatyám lévőgtam a pallóra. Mer' én tégöd oly igazán szeretlek!
 Sírva néztem a sorozó urakra, Jártam hozzád, sok esőbe, nagy sárba,
 Hogy a magyar nevem más betűvé van írva! Sáros lött a csizmám, de már látom, hijába!

Az Alsó-Tisza-vidéken az egyik legnépszerűbb katonakisérő dal volt. Csókán mulatságokon ma is éneklük. ABBA sorszerkezetével és sablonos sorzárlataival a kiforrott új stílushoz tartozik, középső soraiban szép pentaton dallamlépések szerepelnek.

Második strófája az idegen érdekek kiszolgáltatására kényszerített katona szívbe markoló vallomása.

Gyűjtés: Tóth Anna (36), Csóka, 1953, Burány B.

Közlés: VMND I. 21.

Típus: Bereczky 1008.

■ ■ ■

F 2.

Játszik a szél, sej, de játszik a szél a Balaton vizébe'

♩ = 78

Ját - szik a szél, sej, de ját - szik a szél a Ba - la - ton vi - zé - be',

Ját - szik a lány, sej, de ját - szik a lány a ba - bá - ja ö - lé - be'.

- Játsz - szál, ba - bám, úgy - sē so - ká ját - sza - do - zó' már, mu - la - to - zó' má'!

Gyü - vő hó - nap hu - szon - ha - to - di - kán ka - to - ná - nak mö - gyünk má'.

Nincsen rózsá, sej, de nincsen rózsá, csak a száraz levele,
Nincs szeretőm, sej, de nincs szeretőm, lēbeszette a nēnje.
Lēbeszette, hogy nē szeressön, csuhaj, éngömet, soha éngömet,
Mer' énnéköm nagyon soká telik lē a katonaélet.

Népszerű regrutakísérő nōta, típusát széles körben ismerték, használták. A dallamkezdő oktávugrás és az azt is három hanggal túlszárnyaló, nagy hangterjedelem mintha a mindent kiénekelni vágyó érzelmekről szólna. Vidékünkön a Balatont esetenként fölcserélték a Tiszával, még inkább aktualizálva a szöveget.

Gyűjtés: Korponai Mihály (51), Csóka, 1953, Burány Béla.

Közlés: VMND I. 10. és Rukkolnak 67.

Típus: Bereczky 1528/A (2506), Járdányi II. 136.

F 3.

Keresik a, nem lelik a körösztleveletem

♩ = 83

Ke - re - sik a, nem le - lik a kö - röszt - le - ve - le - met,

Még a pap sē ta - nál - ja ne - ve - met!

Mög - ta - nál - ja Fe - renc Jós - ka ma - ga,

A - ki én - gőm be - so - ro - zott har - minc - hat hó - nap - ra.

ossia

Indulóra, indulóra füttyül a masina,
Beckereknek van az mögindúva.
Ott vannak a göndör hajú lányok,
Én mög csak úgy betyárosan kacsingatok rájuk.

Három évet, hat hónapot szabott rám a császár,
Sárgarigó szól a Tisza partján
Sárgarigó mög a fülemüle,
Szép a csárdás kisangyalom, ē kő válni tülle.

14, 10, 10, 14-es szótagszámmal népszerű regrutanóta. Bereczky János e típus alatt számon tartja csókai gyűjtőpontjait is.

Gyűjtés: Korponai Mihály (50), Csóka, 1952, Burány B.

Közlés: VMND I. 173.

Típus: Bereczky 1450/A, Járdányi II. 69.

F 4.

Mikó' möntem sorozatra, angyalom, semmi a kalapomon

♩ = 109

Mi - kó' mön - tem so - ro - zat - ra, an - gya - lom, sēm - mi a ka - la - po - mon,

Mi - kó' gyüt - tem a so - ro - zat - rú, an - gya - lom, sza - lag a ka - la - po - mon.

Az van ír - va ja sza - lag - ra, sza - la - gom - nak mind a két ó - da - lá - ra,

Ē kó mön - ni ka - to - ná - nak mesz - szí - re, Szer - bi - ja kö - ze - pé - be.

1)

2. vsz.

Mikó' möntem katonának, angyalom, sëmmi az ódalamon,
Mikó' gyüttem szabadságra, angyalom, bajnét az ódalamon.
Kis bajnétom létöszöm, a babámat két karommal ölelöm,
Rágondolok a sorsomra, Istenöm, hun a civil életöm!

Az új stílusú népdal kialakulásának egyik meghatározó forrása a hangszeres verbunkos-muzsika. Ebben a daltípusban is jellegzetes hangszeres motívumokat azonosíthatunk, így komponált hangszeres verbunkos előéletet is sejthetünk a nagy szótgszámú (18, 18, 19, 18) dallamok mögött. Kizárólag katonaszöveget énekelnek erre a dallamra.

Gyűjtés: Nagy Károly (20), Csóka, 1953, Burány B.

Közlés: VMND I. 9.

Típus: Bereczky 1589.

F 5.

Édös, kedves, jó anyám, kísérjön ki a vasútra

♩ = 84

– É - dös, ked - ves, jó a - nyám, kí - sér - jön ki a vas - út - ra,

Ott vár én - göm a ba - bám, sú - rú köny-nye-jít hul - laj - tsa!

Sú - rú köny-nye-jít rám hul-laj - tsa, az - zal szí - ve - met szo - mo - rícs - csa.

Jaj, Is - te - nöm, Is - te - nöm, ka - to - na lött a ked - ve - söm!

– Édös, kedves, jó anyám, kísérjön ki a vasútra,
Van még otthon egy fíjad, az is löhet még katona!
Majd ha belegyün az időbe, elviszik azt is három évre,
Elviszik három évre szerbiai csatatérre.

AABA sorszerkezetű, 13, 15, 9 + 9, 15-ös szótagszámú, új stílusú katonadal.
A gyűjtőpontok alapján Nyugat- és Dél-Dunántúlon, valamint a Délvidéken énekelték.

Gyűjtés: Szenes Józsefné (45), Hódegyháza/Ada, 1975, Bodor A. – Bodor G.

Közlés: VMND I. 22.

Típus: Bereczky 1568/A

F 6.

Sebösen forog a mozdonykocsi kereke

♩ = 77

Se - bö - sen fo - rog a moz - dony - ko - csi ke - re - ke,
Szé - lős a bel - se - je, rë - gru - tá - val van te - le.
Bar - na kis - lány sír - va kér - di ja moz - dony - ve - ze - töt, hogy
Visz - sza hoz - za - je még a rë - gru - ta sze - re - töt.

– Visszahozni, kislány, nem lehet a szeretőd,
Ha katona lött, hát tőtse ki jaz esztendőt!
– Kitőtteném, százados úr, *de* gyöngö vagyok még,
Majd erősebb löszök jövő októberbe én!

Bereczky János típusrendjében a következőket írja: „A legtöbb módon és legtöbbször ágazó típus az egész új stílusban.” A dallam sajátja, hogy AABA, AA⁵BA és ABBA sorszerkezettel is megtalálható és az A sorhoz kilencféle B sor is kapcsolódhat. Felvételünkön AA⁵BA felépítésű dallam hallható, míg a típusrendben az 1663-as dallam alatt AABA szerkezettel jelöli a Csókáról gyűjtött két adatot. Kevés kivétellel katonaszövegeket énekelnek rá.

Gyűjtés: Gligor Jánosné (66), Csóka, 1976, Kónya S.

Közlés: VMND I. 26.

Típus: Bereczky 1052/I.

F 7.

Ha jelindult ez a gőzös, hadd mőnjön

♩ = 89

Ha jel - in - dult ez a gő - zős, hadd mőn - jön,

Én - u - tá - nam sőn - ki nő ke - se - rőg - jön!

Ke - se - rőg - jön min - dőn a - nya fi - já - jőr',

Én is ke - ser - gők a ked - ves ba - bá - mér'!

É kő mőnni katonának, messzire,
Itt kő hagyni ja babámat, nincs kire!

– Tőrad hagyom, legkedvesebb barátom,
Éljed világodat véle, nem bánom!

– Visszagyüttem, legkedvesebb barátom,
Add vissza ja szeretőmet, sajnálom!

Élted véle világodat idájig,
Én mőg élım koporsóm bezártáig!

Ütemváltó új stílusú dal, leggyakrabban katonaszővegekkel. Dallama pentaton jelleget mutat. Szővegei vándorszővegek, számos más új stílusú dallamra ráéneklük.

Gyűjtés: Banka János (45), Csóka, 1965, Burány B.

Közlés: VMND I. 29.

Típus: Bereczky 1270 (2043), Járdányi II. 86.

F 8.

Udvaromon hármat fordútt a kocsi

♩ = 94

Ud - va - ro - mon há - mat for - dútt a ko - csi,
É - dős - a - nyám a kuf - fű - ro - mat hoz - za ki!
Hoz - za ki ja be - so - ro - zó le - ve - lem,
Becs - ke - re - kön nem tud - ják a ne - ve - met!

Becserekön nem tudják a nevemet,
Majd mögtudják, ha katonának visznek!
Az én nevem törökszegfű, liliom,
Ha möghalok, kinyílik a síromon.

Azt gondótam, nem köllök katonának,
Gondját viselöm az édósanyámnak,
De már látom, nem viselöm szögénynek,
Oltalmára hagyom a Jóistennek.

Kalotaszeg kedvelt csárdásdallama, szórványosan az Alföldön és a Dunántúlon előfordult. A dallam d-r-m-m kezdése a pszalmódizáló dallamokra emlékeztet, egyéb jegyeiben azonban már az új stílus jellemvonásait hordozza. Járdányi második kötetének függelékében említi, bár nem azonos sorkezdettel. A csókai dallam utolsó sora szép pentaton fordulatokat tartalmaz.

Gyűjtés: Szenes Józsefné (45), Hódegyháza/Ada, 1975, Bodor A. – Bodor G.

Közlés: VMND I. 13.

Típus: Járdányi II. 172.

F 9.

Sej, az én lovam, többet ér az sok lónál

♩ = 78

Sej, az én lo - vam töb - bet ér a' sok ló - nál,
 Töb - bet ér a szá - za - dos úr lo - vá - nál!
 Szá - za - dos úr lo - va lá - ba na - gyon las - san jár,
 Sej, de jaz e - nyém úgy rö - pül, mint a ma - dár!

Sej, poros vagyok, most gyűttem a csatábú',
 Lējesött a vas a lovam lábárú'!
 – Nyisd ki, kovács, azt a füstös méhelajtódat,
 Sej, vasald mög a kesely lábú lovamat!

Új stílusú katonadal. A 4 + 2 + 4 metrumú, igen népes ritmuscsalád tagja, úgy tűnik, kényelmes volt ez a strófaképlet a kor időszerű témáinak megverseléséhez. Közeli (Felsőhegy) változata szerepel a *Népzenei antológia* IV. doboza III/B lemezén.

Gyűjtés: Kónya Mihály (62), Csóka, 1976, Kónya S.
 Közlés: VMND I. 67.
 Típus: Bereczky 1285/A

F 10.

Ha fölülök kis pej lovam hátára

♩ = 93

Ha föl - ü - lők kis pej lo - vam há - tá - ra,

Föl - áll ve - lem, mint az ür - ge, két láb - ra,

Lo - vam lá - bán a - cél - pat - kó szik - rát hány,

Kis - an - gya - lom szö - möl - dö - ke szí - vár - vány.

Százados úr ha fölül a lovára,
Négyes sorba áll a mönet utána,
Olyan szépen szól a katonanóta,
Kisangyalom, ha hallaná, de sírna.

A bihácsi sudár magos toronyban,
Ki van téve három zászló egy sorba,
Mind a háromnak a két széle sárga,
Kedves anyám, nem leszök a csatába!

Az elkövetkező népzenekutatók kérdései közé tartozhat, hogyan lesz egy családi tragédiát megéneklő XIX. századi ballada dallamából a XX. század elejére katonanóta.

Az 1859-ben történt tragédiát – amelyben egy kocsmáros családját irtották ki – hamar versbe foglalták és jövevény dallamra ráénekeltek. (A Délvidéken *Kilenc betyár balladája* címmel Burány Béla gyűjtötte.) Fél évszázad múlva már katonaszövegeket énekeltek rá. Csókai dallama új változat.

Közlés: VMND I. 72.

F 11.

Ha fölülök, sejt, de ha fölülök a fekete gőzösre

♩ = 80

Ha föl - ü - lök, sejt, de ha föl - ü - lök a fe - ke - te gő - zös - re,

O - lasz - or - szág szé - lős ha - tá - rá - ig kí sē szál - lok be - lü - le.

Kí sē szál - lok, í - rok a ba - bám - nak oly szo - mo - rú, gyá - szos le - ve - let:

Be - teg va - gyok, fáj a gyön - ge szi - vem, gyó - gyí - ta - ni nem lö - het!

Száraz kóró, csuhaj, száraz kóró nem hajt többé levelet,
 Ágyúgolyó, csuhaj, ágyúgolyó elvitte ja kezemet.
 – Írd mög, pajtás, írd mög, kedves pajtás, levelem az édesanyámnak,
 Több levelét, csuhaj, több levelét nem olvassa fijának!

Nagy szótagszámú (18, 18, 19, 18) négyütemes (tetrapodikus), hosszú sorokból álló, új stílusú népdal, közel áll a népies műdalok világához. Egyes források szerint Lengyel Miska a szerzője. Bodor Anikó nem közli a VMND kötetében.

Gyűjtés: Mészáros Lajos (77), Csóka, 1976, Kónya S.

Típus: Bereczky 1555/B, Járdányi II. 161.

F 12.

Oroszország felé nem tudjuk mi jaz utat

♩ = 80

- O - rosz - or - szág fe - lé nem tud - juk mi jaz u - tat,

Mu - tas - sa mög, szá - za - dos úr, ha tud - ja!

- Mög - mu - ta - tom, jó fi - ja - jim, én is el - mö - gyök,

A jó is - ten tud - ja, ki gyün visz - sza ve - le - tők.

- Oroszország felü nagyot dörren az ágyú,

Öreg baka, mér' vagy olyan szomorú?

- Nem vagyok én, százados úr, nagyon
szomorú,

Most is azt hallgatom, merrü dörög az ágyú!

- Kedves édesanyám, nem írok több levelet,
Ágyúgolyó évitte ja kezemet!

- Gyere, pajtás, írd mög a jó édesanyámnak,
Nincs mög a jobb keze a katona fíjának!

Mixolid hangsorú, nyelvterületszerte elterjedt, új stílusú dal. Bereczky János megjegyzése: „A dallamhoz kizárólag katonaszövegek kapcsolódnak.” Típusrendjében számon tartja Csóka gyűjtőpontját is. Úgy tűnik, 4 + 2 + 4 negyedes metruma népszerűbb, mint első pillanatra gondolnánk.

Gyűjtés: Pistuka András (22), Csóka, 1953, Burány B.

Közlés: VMND I. 110.

Típus: Bereczky 1012 (1584), Járdányi II. 121.

F 13.

Kedves édesanyám, nehéz löhet magának

♩ = 66

– Ked - ves é - dős - a - nyám, ne - héz lö - het ma - gá - nak,

Hogy a fi - ját ē - vit - ték ka - to - ná - nak.

Es - te ké - sön pu - col - ja ja ba - kan - csát,

Éj - jel a vas - á - gyán si - ras - sa ja ba - bá - ját.

– Kedves édesanyám, ha föl akarsz keresni,
Doberdóji csataterre gyere ki!
Mögtanálod síromat egy fa jalatt,
Kedves édesanyám, kisírhatod magadat!

Új stílusú, széles körben elterjedt katonanóta. Leggyakrabban I. világháborús szövegek kapcsolódnak hozzá. Bánatban Csókáról és Ittabéről gyűjtötték föl.

Gyűjtés: Korponai Mihály (52), Csóka, 1954, Burány Béla.

Közlés: VMND I. 68.

Típus: Bereczky 1441/A, Járdányi II. 127.

F 14.

Doberdóba hull a baka rakásra

♩ = 91

Do - ber - dó - ba hull a ba - ka ra - kás - ra,
O - da - ha - za mögy a sí - rás ja - vá - ba.
Sír az a - párn, sír az a - nyám, sír a sze - re - tőm,
Te - le van a do - ber - dó - i te - me - tő.

The musical score consists of four staves of music in a single system. Each staff is in treble clef and contains a line of lyrics. The tempo is marked as quarter note = 91. The lyrics are: 'Do - ber - dó - ba hull a ba - ka ra - kás - ra, O - da - ha - za mögy a sí - rás ja - vá - ba. Sírn az a - párn, sírn az a - nyám, sírn a sze - re - tőm, Te - le van a do - ber - dó - i te - me - tő.'

Hérvad az a rózsa, kit nem locsónak,
Hérvad az a kislány, kit nem csókónak.
Hérvadjon el, hérvassza jel a szívét a bánat,
Ha jengömet elvittek katonának.

Kisangyalom, ha katona nem vónék,
Egész éjjel, mindig nálad aludnék,
De mivelhogy, kisangyalom, katona vagyok,
Szömlátomást, mint a rózsa hérvadok.

Kupolás dallamíve ellenére a régi stílusú dallamok peremterületére sorolják. Sorszerkezete ABBC, tehát nem visszatérő a negyedik sora. Közeli rokona az N 9. lírai dal. A legények katonai szabadságkorlátozása rokon lelkületre talált a nagylányok summássorsában. Így számos katonadalra summásszövegeket költöttek.

Gyűjtés: Kökény József (51), Csóka, 1976, Kónya S.

Közlés: VMND I. 112.

Típus: Járdányi I. 223.

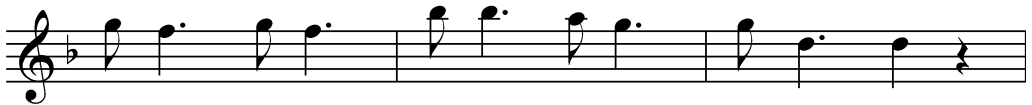
F 15.

Sej-haj, limbes-lombos a dijófa levele

♩ = 110

Sej - haj, lim - bős - lom - bos a di - jó - fa le - ve - le,

Lë - te - lik az ö - reg ba - ka i - de - je.

Büsz - kén mond - ja az új - vá - ri lá - nyok - nak, a

Jul - csá - nak, mög a Mar - csá - nak mög a Bor - csá - nak,

Sej - haj, vi - sel - jé - tők gond - ját a rë - gru - tá - nak.

2. vsz.

Sej-haj, öreg baka ha lëfekszik az ágyba,
 Orosfülü röszketve jár vigyázzba.
 Eredj, újonc, hozd ide ja pipámat,
 mög a gyufámat, mög a zacskómat,
 Sej-haj, jó útja lösz már az öreg bakának.

Katonanótáink jelentős része keserűen szomorú panaszdal, csak kisebb részük vidám hangvétellű, mint például a katonaidőt kitöltő öreg baka vidám, kevély nótája. A harmadik sor ütempáros játékos bővítése is ezt a hangulatot fokozza. Maga a dallam *Sej, haj, ne feküdj a szénaboglya tövébe* szöveggel általánosan elterjedt. Bodor Anikó is lírai dalként közli változatát a VMND I. kötetében. Csókai katonadal-változatát nem publikálták.

Gyűjtés: Zsivkó István (45), Csóka, 1975, Kónya S.

Közlés: VMND I. 83.

Típus: Bereczky 1461, Járdányi II. 97.

F 16.

Kis pej lovam csak a földet kapálja

♩ = 77

Kis pej lo - vam csak a földet ka - páj - ja,

Hosz - szú sza - bad - ság - ra mén a gaz - dá - ja.

- Gye - re, ko - mám, fogd mög a kan - tár - szár - ját,

Hagy a - dom lē kis pej lo - vam szēr - szám - ját!

Lēadom a kis pej lovam szērszámját,
Szabadságos kiskönyvemet most írják,
Írják, írják, én mög majd magyarázom:
- Nē félj, babám, tijeđ löszök a nyáron!

Katonanótáink zöme általánosan ismert, elterjedt a sokfelől besorozott katonáknak köszönhetően. Jelen dallamunk kivételnek tűnik. Közeli változatát nem ismerjük. 11 szótagos verssora igen népszerű strófa, de dallamvezetése eléggé egyedi. Dallamrajza alapján a Bereczky-rend 1251-es típusával rokoníthatjuk.

Gyűjtés: Barlog Anna (77), Csóka, 1968, Paksa K.

Típus: Bereczky 1178, 1251.

F 17.

Gyere, komám, gyerünk be a kocsmába

♩ = 90

- Gye - re, ko - mám, gye - rünk be a kocs - má - ba,
I - gyunk ë - gyet a mög - sza - ba - du - lás - ra!
I - gyunk ë - gyet, nem - so - ká ha - za - é - rünk,
Ki - gyün - nek a szép kis - lá - nyok e - lé - bünk!

- Nyisd ki, anyám, zódre festött kapudat,
Ereszd be *ja* rég nem látott fjadat!
- Beeresztlek, édes fiam, vártalak,
Három éve, mióta nem láttalak!

Barna legény, hová hajtod az ökröt, illetve Nincsen széle a fekete kendőmnek kezdetű lírai szöveggel általánosan ismert, kedvelt új stílusú dallam. Katonaszöveggel viszonylag ritka. Szövege a 4 × 11 szótagos verssorú nagyszámú strófacsalád tagja.

Gyűjtés: Bicskei Mihályné (44), Oromhegyes, 1971, Tripolsky G.

Közlés: VMND I. 74.

Típus: Bereczky 1252, Járdányi II. 83.

F 18.

Csárda, csárda, födeletlen csárda

♩ = 112

Csár - da, csár - da, fö - de - let - len csár - da,
Ab - ba i - szik há - rom ö - reg ba - ka.
Egy - nek sin - csen baj - nét az ó - da - lán,
Sza - bad - ság - ra mőn - nek ha - za ta - lán.

1) 2)
ossia 3. vsz.

Országúton gyűnnek a zsandárok,
Már messzirű fénylik a csákójuk,
Elő gyűn a zsandárok káplárja,
Igyenösen a Lébuki csárdába.

Amoda gyűn a zsandárok káplárja,
Azt kérdezi, hogy ki van a csárdába,
Feleli a csaplárosné lánya:
Öreg bakák mönnek szabadságra.

– Kűdje ki hát azt az öreg bakát,
Mutassa mög az igazolványát!
– Itt van, zsandár, a belső zsebömbe,
Három évet szenvedtem én érte!

Dallamvonalában igen közel áll a *Nyílnak, nyílnak a mezei virágok* kezdetű, igen népszerű lírai dalhoz. Katonanótaként önálló típust képvisel. Bodor Anikó megfigyelése szerint szövege emlékeztet a *Betyár utazólevele* típusú új stílusú balladánkra. Tizenegy szótagos változata az N 32. dal.

Gyűjtés: Jasura Józsefné (70), Csóka, 1976, Kónya S.

Közlés: VMND I. 73.

Típus: Bereczky 1327/A, Járdányi II. 84(var).

